

KARTERING AV FOSSIL ÅKERMARK

LAGANS GOLFKLUBB

RAÄ228

Bro 1:14

Berga socken

Kronobergs län

Småland

Johan Åstrand

SMÅLANDS MUSEUM

RAPPORT 1999:17

KARTERING AV FOSSIL ÅKERMARK

LAGANS GOLFKLUBB

RAÄ 228

Bro 1:14

Berga socken

Kronobergs län

Småland

Johan Åstrand

SMÅLANDS MUSEUM, RAPPORT 1999:17

© 1999 Smålands museum
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-29
Produktion och distribution:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 1998
ISSN 1403-2902

INLEDNING

Smålands museum utförde den 13-14/7 1999 en kartering av ett område med fossil åkermark vid Lagans golfklubb ca 1 km nordväst om Lagans samhälle i Ljungby kommun. Den fossila åkermarken utgjordes av röjningsrösen som påträffats vid den utredning som utförts under våren samma år. Området ingår i utredningsrapporten som objekt 11 (Nylén 1999a). Uppdragsgivare var Lagans golfklubb som också svarade för kostnaderna. Ansvarig för karteringen var Johan Åstrand som också utarbetat föreliggande rapport. Inmätningarna utfördes av Lagans golfklubb.

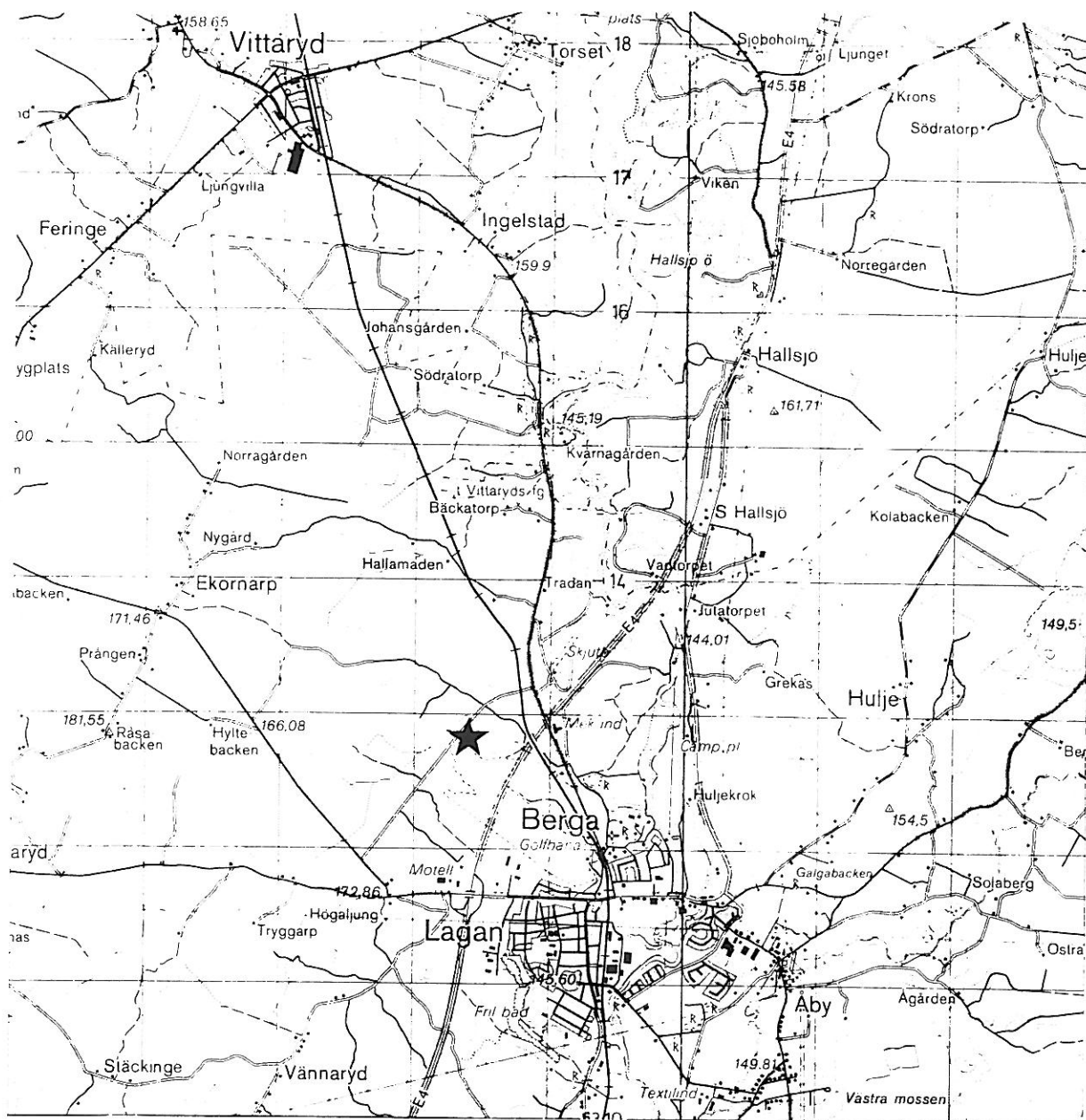

Fig 1. Utdrag ur topografiska kartans blad Värnamo FD SO med karteringsområdet markerat. Skala 1:50 000.

SYFTE OCH METOD

Syftet med karteringen var att få en bild av den fossila åkermarkens utbredning och karaktär inom objekt 11 och att bedöma hur skadade röjningsrösena var av den hyggesplöjning som skett inom området. Karteringen ska kunna fungera som underlag för vidare beslut angående golfbanans utbyggnad.

Skadorna efter hyggesplöjningen gjorde det svårt att bedöma röjningsrösenas form och storlek gjordes ingen detaljerad inmätning av varje röse. I stället gjordes först en markering av mittpunkten och en beskrivning av utseendet av varje röse. Mittpunkterna inmättes senare av mätningstekniker. Även de enstaka fynd som påträffades under karteringen mättes in. Några av de utmärkta röjningsrösena återfanns inte vid inmätning. Antagligen hade markeringar eller anläggningsnummer försvunnit på grund av åskregn. Detta berörde fyra röjningsrösen som därför bara finns beskrivna i text.

I samband med karteringen gjordes även en avgränsning av den fossila åkermarken inom objekt 17. Detta hade inte kunnat göras vid den tidigare inventeringen då avverkning pågick på platsen. Eftersom objekt 11 och 17 tidigare bör ha utgjort en helhet är därmed hela det en gång sammanhängande röjningsröseområdet avgränsat.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Den karterade fossila åkermarken ligger väster om väg E4 vid golfbanans nordvästra del (fig 2). Området ligger i den högre belägna marken längs Lagans dalgång. Omgivningarna utgörs av relativt flack barrskogsklädd moränmark där terrängen växlar mellan flacka höjdparter och sankmarker. Den fossila åkermarken inom objekt 11 och 17 ligger på en svagt markerad höjdrygg med numera avverkad tallskog. En bäck omgiven av en sankmark rinner i en båge norr om höjdpartiet och omger det på tre sidor. En skogsväg går omedelbart väster om objekt 11.

Lagans dalgång är rik på fornlämningar från stenålder och framåt. Mest iögonenfallande är det stora antalet järnåldersgravfält, men även andra fornlämningar som exempelvis fossil åkermark finns representerade (t ex Nylén 1999a och b; Nilsson 1991). Det aktuella området ligger vid sidan av dalgångens mer centrala fornlämningsmiljöer men har dock varit utnyttjat sedan mycket lång tid tillbaka. Vid utredningen påträffades, förutom de två tidigare nämnda områdena med fossil åkermark, även en rad odlings- och bebyggelselämningar från senare tid samt en stenåldersboplats. Den senare (objekt 15, RAÄ 184) ligger ca 300 m öster om den fossila åkermarken intill den tidigare nämnda bäcken. De olika lämningarna kan sägas representera tre olika faser. Boplatsen hör sannolikt ihop med stenålderns utnyttjande av de rika jakt- och fiskemiljöerna i anslutning till Lagan, medan den fossila åkermarken med röjningsrösen speglar den yngre bronsålderns och äldre järnålderns odlingslandskap. De senare odlings- och bebyggelselämningarna kan främst kopplas till 1800-talets ökade bebyggelse- och odlingsintensitet.

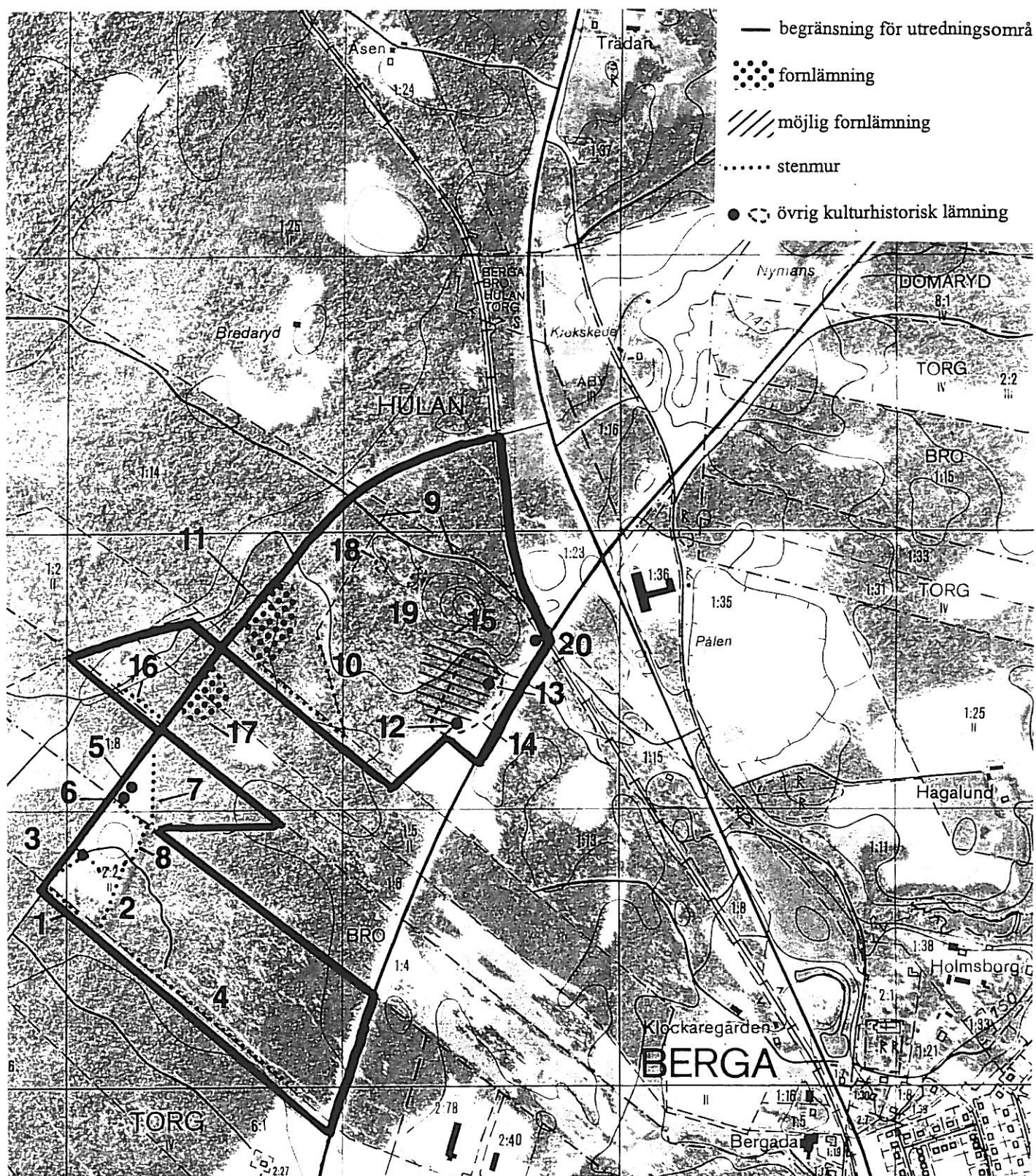

Fig 2. Utdrag ur den ekonomiska kartans 5D 2h med utredningsobjekten markerade.
Skala 1:10 000. Ur Nylén 1999a.

RESULTAT

Den fossila åkermarken

Vid utredningen beskrevs objekt 11 som ett 100 x 150 m stort område med fossil åkermark. Antalet röjningsrösen uppskattades till under femtio och man konstaterade den skada som hyggesplöjningen orsakat fornlämningen. Objekt 17 utgjordes av ett 80 x 100 m stort område med ca femton röjningsrösen. Som tidigare nämnts kunde inte hela objekt 17 avgränsas vid utredningen. Vid karteringstillfället kunde dock konstateras att förekomsten av röjningsrösen endast fortsatte ca 30 m väster om den skogsväg som på utredningskartan markerar gränsen för objekt 17. Förekomsten av röjningsrösen upphör när marken sänker sig mot väster. Vid utredningen antogs att objekt 11 och 17 ursprungligen bör ha utgjort ett sammanhängande område med fossil odlingsmark som delats i två delar vid anläggandet av den nuvarande golfbanan. Detta ursprungliga röjningsröseområde har omfattat hela det flacka höjdpartiet och bör ha haft en storlek av 100 x 300 m.

Vid genomsökningen av området inom objekt 11 påträffades 63 röjningsrösen (se figur 3 och bilaga). De flesta påträffades genom att någon del av röset skadats och exponerats i de hyggesplöjda fårorna. Röjningsrösens storlek kunde bedömas genom stick med jordsond. Det är möjligt att mindre rösen som inte skadats kan ha undgått upptäckt eftersom hyggesplöjningen gjort att lager av marktorv lagts över varandra på ett sådant sätt att de kan ha täckts över. Flertalet röjningsrösen hade en diameter mellan 3 och 5 meter och en höjd av 0,1-0,2 m. Röjningsrösena hade en förhållandevis jämn spridning över ytan med en viss förtätning i den södra delen närmast den befintliga golfbanan.

Den begränsning av den fossila åkermarken som markerades på kartan från utredningen stämmer väl med den bild som karteringen givit. Röjningsrösena upphör när marken sänker sig mot bäcken och bara ett fåtal återfinns nedanför 159 meters-kurvan. Några rösen som exempelvis A22 och A60 ligger i övergången mellan den torra vegetationszonen och den zon som präglas av starr och våtmarksväxter. Även A15 som ligger intill skogsvägen ligger i en mindre sankmark men antagligen är denna våtmark ett resultat av en uppdämning skapad av vägbanken.

Skadorna på röjningsrösena var, som tidigare nämnts, så pass omfattande att bara ett fåtal rösen som låg intill golfbanan var helt oskadade. Eftersom markytan blivit söndertrasad går intrycket av man befinner sig i en fossil åkermark till stor del förlorad. Många av röjningsrösena var dock bara delvis skadade och har fortfarande möjlighet att lämna arkeologisk information.

Fig 3. Plan över röjningsrösen inom den fossila åkermarken, objekt 11, Lagans golfklubb. Skala 1:1000.

Fynd

På kartan finns även två lösfynd markerade som påträffades i samband med karteringen (fig 3). Ett flintavslag (F1) och en bit järnslag (F2) hittades i spåren efter hyggesplöjningen. Flintan, som var ett litet avslag av sydvästkånsk flinta, påträffades på de högre partiet i områdets södra del. Fyndet kan jämföras med de fynd av flinta som gjordes inom objekt 15 och bör ses som en indikation på att en stenåldersboplats kan finnas på platsen.

Järnslagen påträffades i den norra delen av området. Slagen är förhållandevis tung vilket kan tyda på att den härrör från tidig järnframställning. Möjligen är det fråga om rostningsslagg från det första steget i behandlingen av myrsmalm. Denna typ av järnframställning har förekommit från järnålder till in i nyare tid. Fyndet antyder att det kan förekomma lämningar efter tidig järnframställning inom det karterade området.

SAMMANFATTNING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Smålands museum har utfört en kartering av ett område med fossil åkermark inom Lagans golfklubbs område i Lagan, Ljungby kommun. Fornlämningen ingick i den tidigare utförda arkeologiska utredningen som objekt 11. Tillsammans med ett närliggande mindre område med röjningsrösen, objekt 17, har objekt 11 utgjort ett sammanhängande område med fossil åkermark. Karteringen omfattade 63 röjningsrösen inom ett 100 x 150 m stort område. Vid karteringen påträffades även ett flintavslag samt en bit järnslag. Förekomsten av flinta indikerar att en stenåldersboplats, kanske motsvarande den närbelägna stenåldersboplatsen vid objekt 15, kan finnas inom området. Förekomsten av järnslag kan tyda på att tidig järnframställning förekommit på platsen.

Den fossila åkermarken inom objekt 11 är kraftigt skadad av markberedning och upplevelsevärde hos fornlämningen har därför till stor del gått förlorat. Genom sin placeringen i landskapet, på ett flackt höjdparti omgivet av vattendrag, kan området dock fortfarande sägas ge ett intryck av en typisk lämning efter en förhistorisk odlingsform. Trots skador bör fortfarande många av röjningsrösen ha potential att ge arkeologisk kunskap om bland annat den fossila åkermarkens ålder. Någon koppling mellan röjningsrösen och den omgivande odlade marken går dock antagligen inte att få. En diskussion om områdets vidare utnyttjande bör föras mellan Lagans golfklubb och länsstyrelsen. Om området upplåts för anläggande av golfbana rekommenderar Smålands museum att en förundersökning görs i syfte att bedöma den fossila åkermarkens ålder. En förundersökning kan även innefatta sökschaktsgrävning för att ta reda på om boplatslämningar från stenålder eller lämningar efter tidig järnframställning förekommer inom området.

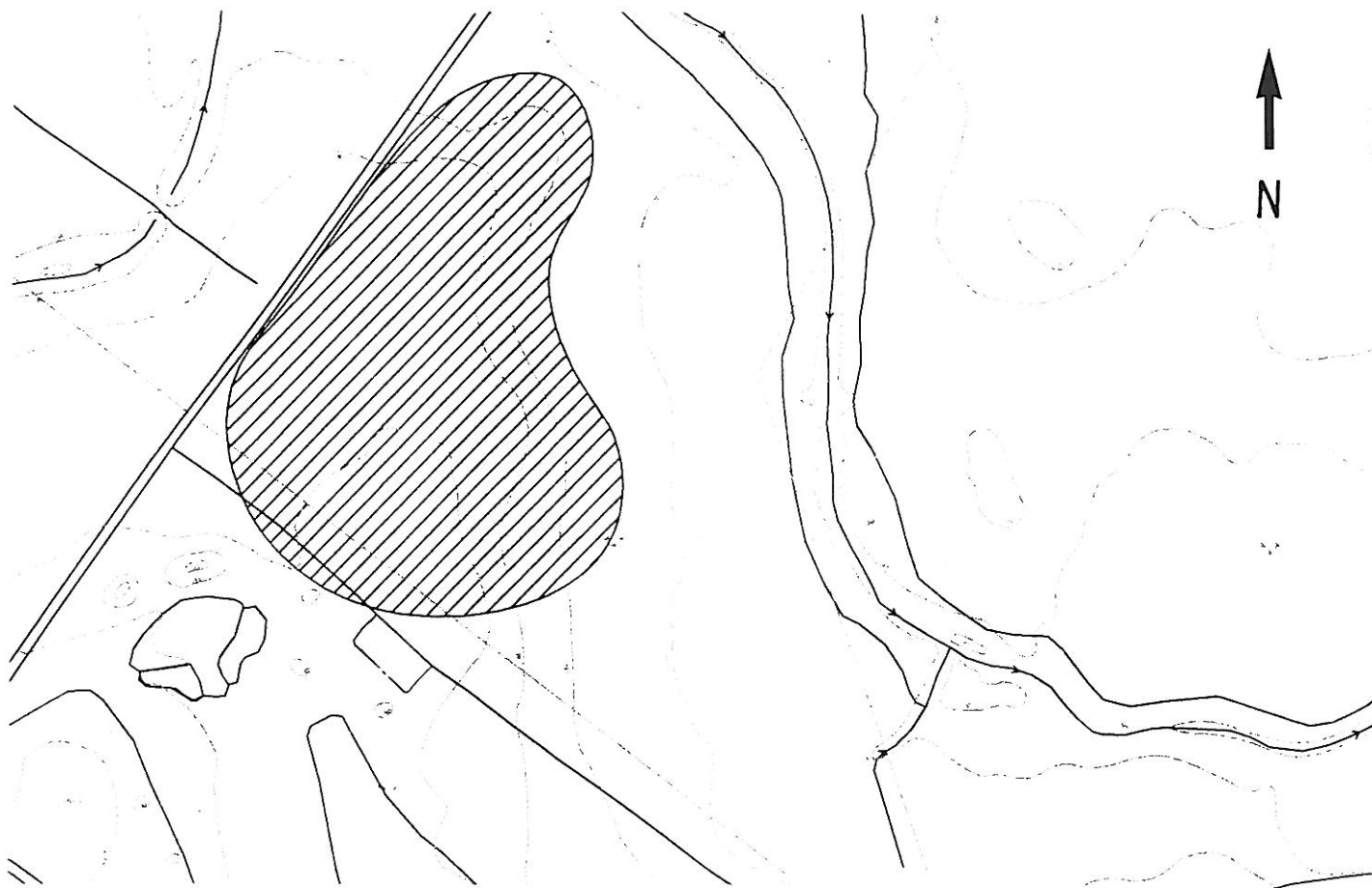

Fig 4: Översiktsplan över den fossila åkermarken inom objekt 11. Skrafferingen visar förekomsten av röjningsrösen. Skala 1:2000.

LITTERATUR

- Nilsson, L. 1991. Rapport. Grav och fossilt kulturlandskap Åby 1:16 Berga sn, Småland. Smålands museum kulturhistorisk rapport 34.
- Nylén, A. 1999a. Lagans golfklubb. Arkeologisk utredning etapp I. Bro 1:4 m fl, Berga socken, Kronobergs län. Smålands museum rapport 1999:6.
- Nylén, A. 1999b. Lagans golfklubb Arkeologisk utredning etapp II. Bro 1:4 m fl, Berga socken, Kronobergs län. Smålands museum rapport 1999:14.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Smålands museums diarienumr: 110-405/99
 Kronobergs län
 Ljungby kommun
 Bro 1:14
 Topografiska kartan Värnamo 5D SO
 Ekonomiska kartan 5D 2h Berga
 Koordinater: X6312,8 Y1388,3
 Koordinatsystem: Rikets nät
 Personal: Johan Åstrand.

BILAGA

Anläggningslista

Förteckning över röjningsrösen inom objekt 11, Lagans golfklubb. Bro 1:14, Berga socken. Kronobergs län

- A 1: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Delvis skadat av tillfartsväg till golfbanan.
- A 2: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,1 m. Ej skadat, i kanten av golfbanan.
- A 3: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A 4: Storlek: 2 m diameter. Höjd 0,1 m. I kanten av golfbanan, ej skadat.
- A 5: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A 6: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A 7: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A 8: Storlek: 2 m diameter. Höjd 0,1 m. Intill jordfast sten. Skadat.
- A 9: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A10: Storlek: 2 m diameter. Höjd 0,1 m. Intill jordfast sten. Skadat.
- A11: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A12: Storlek: 6 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A13: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A14: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A15: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Ligger i mindre våtmark intill skogsväg. Skadat.
- A16: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A17: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat (förhållandevis intakt).
- A18: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A19: Storlek: 2 m diameter. Höjd 0,1 m. Intill jordfast sten, ev större. Skadat.
- A20: Storlek: 2 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A21: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Intill jordfast sten. Skadat.
- A22: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A23: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A24: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A25: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A26: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A27: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A28: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (förhållandevis intakt).
- A29: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Flera jordfasta stenar. Skadat (förhållandevis intakt).
- A30: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A31: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (förhållandevis intakt).
- A32: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A33: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Vid jordfast sten. Skadat.
- A34: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Mellan jordfasta stenar. Skadat.
- A35: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
- A36: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
- A37: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (förhållandevis välbevarat).
- A38: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.

A39: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
A40:Utgår
A41: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
A42-43: Utgår
A44: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Intill jordfast sten. Skadat (ej inmätt).
A45: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,3 m. Skadat.
A46: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (förhållandevis välbevarat).
A47: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,3 m. Skadat.
A48: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (ej inmätt)
A49: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,3 m. Skadat.
A50: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
A51: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
A52: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,3 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A53: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,3 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A54: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,3 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A55: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
A56: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat.
A57: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (ej inmätt).
A58: Storlek: 5 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat av körspår.
A59: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A60: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
A61: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,2 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A62: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Vid jordfast sten. Skadat.
A63: Storlek: 3 m diameter. Höjd 0,3 m. Skadat.
A64: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,2 m. Skadat (ej inmätt).
A65: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.
A66: Storlek: 4 m diameter. Höjd 0,1 m. Skadat.